

УДК 316.3444:519.872

В.М. НОВІКОВ,

д-р екон. наук, проф., зав. від. Інституту демографії
та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України
E-mail: valery.economy@mail.ru

В.В. СЕМЕНОВ,

канд. тех. наук, старш. наук. співроб. Інституту демографії
та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України
E-mail: semenovsr@meta.ua

ДОСЯГНЕННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК УМОВА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ

У статті викладено теоретичні погляди на категорію соціальної справедливості, проаналізовано вплив функціональної концепції справедливості на поведінку людей та соціогуманітарний розвиток, обґрунтовано математичну методологію виміру процесів у соціальних системах.

Ключові слова: *справедливість, соціогуманітарна політика, соціодинаміка, синергетика, еволюційна економіка.*

Актуальність і завдання. В умовах сучасної соціогуманітарної глобалізації критично важливим постає завдання розроблення конструктивних ідей, що розкривають траєкторію динаміки й особливості розвитку гуманітарної сфери. Нині соціогуманітарні процеси досліджують рідше порівняно з політичними, економічними або екологічними процесами, а їх тенденції руху практично не окреслено.

В аспекті розвитку глобалізації соціогуманітарна політика має зазнати якісних змін, щоб відповідати завданням, адекватним масштабам і характеру суспільних перетворень. Вже зараз сучасне українське суспільство стикається зі складною дилемою: з одного боку, посилюється якісна стандартизація гуманітарних сфер життєдіяльності індивідуумів, у результаті чого на авансцену соціальної політики виходять проблеми добробуту і рівності суб'єктів у соціально-економічних відносинах; з другого – все відчутніше проявляється порушення принципів рівності й загострюється почуття збереження соціальної справедливості.

Найсуттєвішим у соціогуманітарному процесі стає те, що на передній план висуваються глобалізаційні імперативи, які розмивають межі між внутрішніми і зовнішніми пріоритетами, формують їх нові взаємозв'язки. Тому, з точки зору гетерогенного фактора впливу, необхідно проаналізувати зміни, що відбуваються в галузі соціальної справедливості, розробити практичні рішення щодо її розвитку, які мають стати передумовою сталості й подальшого розвитку самої соціогуманітарної сфери та життєдіяльності індивідуумів.

Таке завдання вимагає концентрації уваги на питаннях, розроблення яких за значущістю і складністю перевищує науково-дослідницький ресурс соціогуманітарного напрямку. У доповіді про людський розвиток 2011 року ООН питання сталого розвитку, добробуту і справедливості розглядаються в поєднанні один з одним, однак пріоритет надається принципу рівності можливостей, який визначає ключові аспекти соціогуманітарного розвитку і у формах останнього знаходить свій прояв [1, с. 1]. Однією з таких актуальних проблем є соціальна справедливість, досягнення якої нині затребуване в світі. Проблема соціальної справедливості сьогодні перебуває в колі інтересів переважно представників зарубіжної науки. А вітчизняні вчені цю тему майже не розробляють: немає жодної великої роботи, в якій у тій чи іншій формі аналізувалися би питання соціальної справедливості. У науковому обігу навіть відсутня термінологічна база з даної проблематики.

Ступінь розробки проблеми. Для систематизації точок зору на соціальну справедливість необхідно розподілити їх відповідно до історичних етапів розвитку філософської думки та особливостей розвитку світової економіки, ризику якої впливають на формування уявлень про зміст цього поняття.

За соціально-етичними течіями розрізняють різні концепції справедливості. Класична трактовка справедливості дана на основі античної соціальної філософії і пов'язана з громадянською рівністю індивідуумів та їх нерівністю у розподілі благ.

В епоху Відродження пріоритет у концепції справедливості починають надавати індивідуальним правам людини і досягненню суспільного договору (ренесанська трактовка). Зміна з часів антично-середньовічної філософії домінуючих у політиці етичних принципів з ієрархічно-управлінських і локалізованих у часі й просторі на державно-гуманістичні сформуvala класичну ліберальну модель соціальної справедливості.

Сучасні уявлення про справедливий соціально-суспільний устрій пов'язані з цілим рядом нових концепцій. Найбільш розповсюдженими серед них є егалітарна, сучасна ліберальна, утилітарна, соціалістична, ліберталіанська, комунітарна, перфекціональна, функціональна та інші.

Домінуюча політична ідея всіх сучасних західних концепцій – це ідея рівності, що розглядається як рівність шансів. Загальною теоретичною їх основою є егалітаризм. У зв'язку з цим різниця між існуючими концепціями полягає не в базових принципах, а в більш точній інтерпретації фундаментальних цінностей рівності.

Останнім часом найбільш впливовими стають концепції перфекціоністської орієнтації, що відстоюють первинність індивідуального вибору людини, на противагу ліберальній теорії, яка наполягає на забезпеченні її формальних прав. Особливістю перших є те, що їх вимоги до справедливості формулюються в термінах потреб. До останніх належать, по-перше, ліволіберальні концепції, одним із найавторитетніших представників яких є Д. Роулз; по-друге, функціональні, пов'язані з ім'ям А. Сена. Різниця між ними полягає у неоднаковому підході до розуміння шляхів досягнення

справедливості. Ліберальний егалітаризм Д. Роулза спрямований на попередження і подолання негативних наслідків існуючих інституціональних структур, зокрема, майнової диференціації і бідності. Функціональна теорія робить наголос на реалізації індивідуумами свого вибору. Функціональний підхід – найбільш продуктивний, але в теоретичному і практичному плані не розроблений. З приводу цього ще не склалась повноцінна дискусія. У зв'язку з цим «функціональний вектор» аналізу справедливості виявляється актуальним для дослідження.

У зв'язку з цим **метою** статті є визначення сутності поняття соціальної справедливості, розроблення математичного інструментарію до її оцінки, регулювання відносин розподілу на основі принципу економічної рівності. Методологічною основою досягнення соціальної справедливості обрано теорію соціодинаміки, виходячи з того, що предметом останньої є вивчення трендів людської поведінки в умовах нелінійного розвитку економіки.

Викладення основного змісту. Еволюція категорії справедливості свідчить, що її науковий аналіз був спрямований на формування цілісного уявлення про справедливий суспільний устрій. Послідовний розвиток змісту справедливості в цьому напрямі дав змогу наблизитися до консенсусу щодо її сучасної інтерпретації, яка, з нашої точки зору, включає філософський, політичний та економічний аспекти. Така міра компромісу може забезпечити виявлення каузальних взаємозв'язків між сутністю цієї категорії, економічною політикою та соціогуманітарними проектами. Щоб трансформувати сутність справедливості в розуміння її практичного застосування, необхідно прослідкувати в основних рисах теоретичні витoki сучасних поглядів на справедливість, більшість з яких тією чи іншою мірою виходить із попередніх концепцій.

Вперше цілісний погляд на соціальну справедливість дано в античних концепціях справедливості. У працях Платона, Аристотеля, Цицерона сформульовано ключову для всієї західноєвропейської традиції політичного мислення ідею її троїстого змісту, яка характеризується, по-перше, етичною рівністю індивідуумів і нерівним розподілом загальних благ відповідно до трудового внеску; по-друге – пріоритетом державних інтересів; по-третє – упорядкуванням соціальних відносин й управління ними, що регулюються правовими інституціями. Аналіз соціальної справедливості греко-римськими класиками філософської думки дає підстави для висновку, що їй як науковому поняттю притаманні властивості суб'єктивного, об'єктивного та еволюційного характеру.

Філософи Нового часу Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж-Ж. Руссо поглибили й розширили концептуальні основи справедливості. У межах нової системи цінностей – антропоцентричності, або гуманізації суспільної культури, політика і політичні інститути, зокрема держава, трактуються не як соціальна форма реалізації справедливості, а як інструмент для реалізації інтересів індивідууму. У контексті нового політичного мислення аналіз справедливості виходить за межі античної громади типу «полісу» і зосереджується на індивідах, універсальна форма буття яких вже не обмежена територіальними, соціальними, етнічними рамками. Таким чином, сформувалась нова теоретична модель справедливості, конвенціональна за змістом, де суспільний договір виступає як специфічна форма погодження інтересів людей.

Е. Кант розвинув «індивідуалістичну» ідеологію справедливості до морально-правової доктрини суспільного договору, за якою встановлюється певний баланс інтересів, гармонійна рівновага в громадському управлінні суспільством. Кантовська

«моральна доктрина» заснована на деонтологічному принципі (пріоритеті морального обов'язку) концепції права і справедливості, стала прообразом сучасних моделей справедливого суспільного устрою.

З кінця 70-х років минулого століття питання справедливості міцно ввійшло у контекст дискусій не тільки з проблем економіки і філософії, й концептуальних питань сталого і гуманітарного розвитку, що пояснюється її значним впливом на розвиток сучасного соціуму.

Дослідження соціальної справедливості є однією з фундаментальних і дискусійних проблем економічної теорії. З погляду, наприклад, неоліберальної теорії, категоріальне визначення справедливості обмежується свободою індивідуума від держави. Її поділяють ідеологи неолібералізму економісти Л. Мізес, Ф. Хайек, а також М. Фрідмен, які розглядали державне втручання в економіку як порушення природного економічного розвитку. Неолібералізм орієнтується на принципи рівності, де головним соціальним пріоритетом вважається індивідуальна свобода. З цієї точки зору свободу розглядають як головну умову самореалізації індивідуума, що має свої власні цільові настанови.

Неоліберальне розуміння свободи – це можливість для кожного індивідуума забезпечити собі той рівень добробуту, який дають змогу йому власні зусилля. Неоліберальний підхід до свободи сформував у його представників і специфічне ставлення до рівності як соціальної цінності. З трьох видів рівності: особистої рівності, рівності можливостей та рівності результатів – неолібералізм визнає два перших, які фактично ототожнюються. «Рівність можливостей, як і особиста рівність, за висловлюванням М. Фрідмена, не протирічить свободі; навпаки, вона являє собою істотну складову частину свободи» [2, с. 79].

Негативно оцінюється в неоліберальній теорії такий новий вид рівності, як рівність результатів, що досягається під впливом розподільчих функцій державної політики. Представники неоліберальної теоретичної течії не вважають економічно виправданим положення, коли свобода має бути забезпечена набором соціальних благ, необхідних для нормального розвитку особи, а отже, і для сталого людського розвитку. За словами Ф. Хайека, не може бути ніякої дистрибутивної справедливості. «Справедливість має сенс тільки як норма людської поведінки» [3, с. 92].

Із позицій неолібералів справедливим може бути такий розподіл, що є результатом дії неконтрольованих ринкових сил, а не цілеспрямованих дій держави. Фактично це означає, що неолібералізм дотримується тільки аристотелівського комунікативного змісту справедливості, тобто справедливості як чесності в стосунках вільного обміну товарами і послугами, і відкидає поняття дистрибутивної, розподільчої справедливості.

Альтернативна точка зору на справедливість пов'язана з дистрибутивним характером її змісту. Вона представлена теорією справедливості американського вченого Дж. Роулза і позицією А. Сена. Дж. Роулз поєднує ідею рівності результатів з ідеєю рівності можливостей, або, інакше кажучи, рівністю життєвих шансів [4, с. 26, 32]. Вона спрямована на подолання нерівності між бідними і багатими верствами суспільства, на захист найбільш незаможних його членів.

Забезпечення справедливості полягає у створенні необхідних соціальних умов для функціонування людини. Така позиція формує функціональні теорії справедливості. Найбільш послідовним є функціональний підхід до справедливості, представлений у концепції А. Сена, яка розроблена на межі економіки й етики [5]. Вона ґрунтується

на реальних можливостях, насамперед, на оцінці умов життя людей. Центральною ідеєю теорії, заснованої на «можливостях», є положення нормального повноцінного людського функціонування, відповідно до якого життя людини можна уявити у вигляді набору певних функцій (дій, станів).

Позиція А. Сена чинить конструктивний вплив на процес соціальної трансформації суспільства. Річ у тому, що у XXI ст. структура цілей економічного розвитку піддалася серйозному перегляду. В центр економічного розвитку поставлено особистість. Вирішення цієї проблеми в ході швидких змін, що відбуваються у світі, пов'язано з можливостями вибору людиною цілей і способу життя, структури і форм задоволення особистих потреб. Це, на думку А. Сена, по-перше, має розширити можливості людини в різних галузях; по-друге, соціогуманітарний розвиток слід оцінювати відповідно до умов, що забезпечують вибір, який, на думку людини, є достойним.

Дослідження зазначеної проблематики акцентує увагу на пошуку рішень у межах нової наукової галузі – соціодинаміки. Соціодинамічний підхід вважається плідним при вивченні питань поведінки людини за нестабільних основ її життєдіяльності. Це є основною причиною актуалізації методології соціодинаміки і пояснюється особливостями сучасного суспільства, коли відбуваються інтенсивні зміни в соціогуманітарному середовищі й паралельно у суб'єктивних уявленнях людей і мотивах їх поведінки. Неоднозначність типів людської поведінки, що залежить від конкретної ситуації, впливає і на властивості самого суспільства. Німецький дослідник В. Вайдліх у своїй монографії «Социодинамика», зазначаючи, що люди є активною компонентою реальних суспільних систем, пише: «Наявність так званого людського фактора, причому в індивідуальному та колективному його проявах, у цих системах спричиняє істотний вплив на властивість таких систем. Тому вивчення і моделювання індивідуальної і колективної поведінки людей у різних системних проявах є основним предметом *human sciences*, таких як соціологія, економіка, політологія, демографія, регіональна наука та ін.» [6, с. 14].

Соціодинаміка спирається на методологію синергетики. З цього погляду теорію соціодинаміки розглядають як теорію дисипативних структур (нерівноважних відкритих систем) [7, с. 14]. У таких системах, зокрема суспільних, процес самоорганізації відбувається швидше за наявності в них зовнішніх і внутрішніх факторів. Завдяки врахуванню зовнішніх факторів і внутрішньої взаємодії створюються умови для нової самоорганізації динаміки суспільства.

Основу соціодинаміки утворює загальна стратегія математичного моделювання динамічних процесів у соціальних системах. Дослідження соціогуманітарних, демографічних і політичних феноменів за допомогою математичних моделей є більш складним завданням порівняно з фізичними, хімічними і біологічними процесами, що відмічають ряд дослідників нелінійних детермінованих динамічних систем. З одного боку, в гуманітарних дисциплінах, що професійно досліджують соціальні явища, склалася відповідна методологія, яка спирається переважно на якісні категорії. Спроби надати їм кількісні характеристики не реалізуються або потребують великого обсягу інформації, які також повною мірою забезпечити неможливо. Все це призводить до того, що такі феномени характеризуються високим рівнем невизначеності. Відсутність у соціогуманітарній сфері надійних методів оцінки змінних вимагає від соціодинамічних моделей бути адекватними цим особливостям [6, с. 15].

Питання соціальної справедливості в теоретичному контексті соціодинаміки одні з найскладніших. Справедливість отримує завершальний прояв через систему цінностей, природа яких пов'язана з людськими потребами й які знаходяться у сфері відчуття, свідомості й підсвідомості, фізіологічних змін, соціальних орієнтирів, що в цілому мотивує індивідуальну поведінку, форма і динаміка якої важко піддається формалізації.

Подолання технологічного обмеження в ході моделювання соціосистем можливе через застосування методології м'якого моделювання. Теорія м'якого моделювання – це інструмент, який дає можливість робити висновки загального характеру без знання точного виду функцій. Його результати, хоча і мають обмежене значення, проте використовуються для виявлення якісних ефектів, нових тенденцій і концептуальних положень. Зазначений підхід можна застосувати для оцінки соціальної ситуації, з точки зору критерію справедливості й визначення вектора її розвитку.

Для цього скористаємося моделлю, яка дає змогу визначити задоволеність потреб населення. При цьому слід вважати, що задоволеність (U) може бути виміряна експертним шляхом і виражена 10-бальною системою оцінок. Економічна поведінка людей ініціюється незадоволеністю, тобто почуттям, протилежним задоволеності, і може бути визначена такою формулою:

$$U = 1.585^{-u}$$

Оснóву степеня дібрано таким чином, щоб незадовільність змінювалася від 1 до 0,01 при зміні задоволеності від 0 до 10 балів [7, с. 179]. У нашому варіанті задоволеність змінюється від 0,01 до 1. Використовуючи зазначену формулу, на основі статистичних матеріалів розраховано фактичні й теоретичні тренди, які характеризують споживчу поведінку й економічну рівність населення (рис. 1).

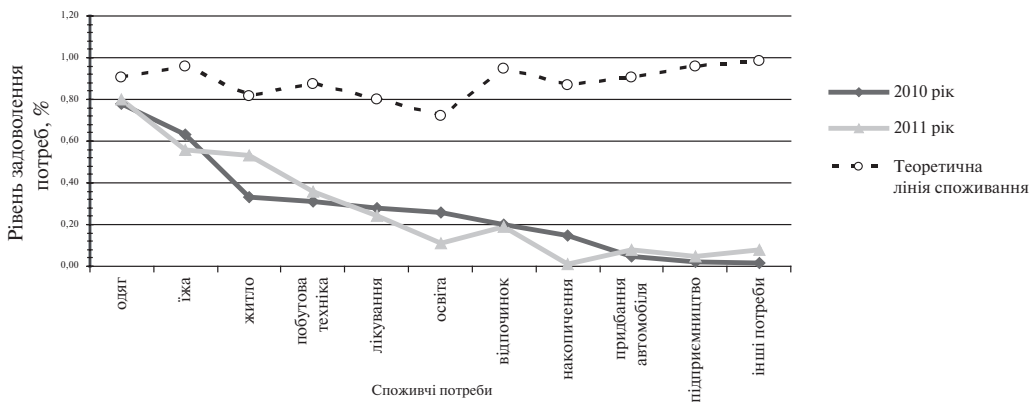

Рис. 1. Оцінка рівня соціогуманітарного розвитку

Джерело: розраховано на основі стат. збірника «Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів», січень 2012 р. – К. 2013. – С. 35.

На рисунку дана динаміка потреб низькоресурсних верств населення за 2010 і 2011 рр. та динаміка максимізації задоволення їхніх потреб з метою досягнення соціо-гуманітарного розвитку на основі рівності й справедливості, яка представлена теоретичною лінією споживання. Співвідношення теоретичної і фактичних ліній показує, по-перше, надлишкову соціальну нерівність. Теоретична лінія споживання, яка наближена до комфортного середовища проживання домогосподарств, свідчить, що протягом двох останніх років різниця у задоволенні найбільш невідкладних потреб харчування та одягу становить 0,15–0,35%, між потребами більш високого порядку вона становить 0,55–0,94%. По-друге, наближення до життєвих цінностей, які забезпечують соціогуманітарний розвиток, є нелінійним процесом, що обумовлений безліччю факторів і зв'язків. Можна сказати інакше: індивідуальні відчуття соціальної нерівності (як і несправедливості взагалі) за своєю суттю є нелінійними: картина світу, відображена у числах та реальних подіях, має бути узгодженою із віртуальною картиною світу, побудованою особою на основі власного суб'єктивного сприйняття реалій.

Застосування вербального аналізу як методу визначення параметрів наближення фактичних трендів до нормативних значень, що відіграють роль аттрактора, до якого прагне система потреб, у даному випадку недоцільно. Плідними є математичні методи соціодинаміки.

Соціогуманітарний підхід дає можливість прогнозувати соціально-економічні процеси, знаходити умови, що дають можливість уникнути небажаних сценаріїв розвитку системи соціально-економічних відносин, зокрема у сфері розподілу доходів і споживання, і, навпаки, досягти прийнятних структурних пропорцій у добробуті населення.

В основі соціодинамічного підходу лежить метод виокремлення невеликої кількості змінних складної системи, до яких підлаштовуються в процесі розвитку інші параметри (т.з. параметри порядку). Це значно спрощує систему і дає можливість моделювати складні системи, що залежать від великої кількості параметрів.

Основною метою соціодинаміки є отримання на основі деяких загальних принципів динамічних рівнянь для цих параметрів. Визначення цих принципів подібне їх визначенню в синергетиці. Проте між соціодинамікою та синергетикою є різниця. Для соціальних систем, які є об'єктом дослідження соціодинаміки, не існує рівняння руху на мікрорівні, тобто на рівні індивіда. Фактично в соціодинаміці є альтернативний метод, який не має мікрорівнянь, однак враховує рішення та мотиви індивідів і формує динамічні рівняння для релевантних макрозмінних, тобто параметрів порядку, соціальних систем.

Альтернативний підхід повинен використовувати загальні мотивації та стандарти поведінки, які притаманні членам соціальних систем і які можливо трактувати в соціальних або соціологічних термінах. Визначальною особливістю альтернативного методу є допустимість наявності індивідуальних мотивацій, що, з одного боку, залежать від макроситуативного рівня, а з другого – призводять до персональних рішень і дій, які, в свою чергу, впливають на макрорівень.

Таким чином, формалізація соціодинамічних процесів знаходиться поза динамічних рівнянь для індивідуального процесу рішень. Враховуються тільки тенденції формування впливу соціальних макрозмінних на прийняття рішень індивідуумами. Однак ціна, як зазначає В. Вайдліх, за нехтування індивідуальними рисами поведінки має бути компенсована: процес прийняття індивідуальних рішень повинен розглядатися з імовірної точки зору [6, с. 70].

Аналогічної точки зору дотримуються й інші автори. Е.Г. Пугачова та К.Н. Солов'єнко зазначають, що на практиці виділення параметрів порядку залишається складним, і воно можливе для обмеженого кола задач [7, с. 17].

Є проблеми і стосовно виміру параметрів порядку, визначення факторних взаємозв'язків, застосування аксіом.

Дані для соціодинамічних рівнянь отримують з опитувань, тестування, аналізу непрямой статистичної інформації. У разі, коли відсутня задовільна статистика, застосовують динамічні системи з орієнтацією на аналогову поведінкову реакцію населення.

Окремим напрямом соціодинаміки є моделювання на основі кількісних методів. Використовується інформація демографії, охорони здоров'я, освіти, культури та ін. Загальний кількісний підхід до аналізу динамічних процесів у соціальних системах розвивається на основі понять простору відношень та простору соціоконфігурацій і ситуацій. Методологія дослідження базується на ймовірнісній концепції: динаміка макрозмінних отримується із використанням ймовірнісного феноменологічного уявлення про мікросвіт.

Найчастіше динамічні системи аналізують за допомогою диференціальних рівнянь або їх системи. Найвідомішою моделлю еволюційної динаміки є модель експоненційного зростання:

$$\begin{cases} \frac{dx}{dt} = kx, \\ x(t_0) = x_0 \end{cases},$$

де k – параметр, що визначає швидкість зміни процесу, x_0 – значення змінної у початковий момент часу t_0 .

Оскільки статистичні дані завжди дискретні й належать до конкретних одиниць часу, то для моделювання зручніше застосовувати апарат різницевих рівнянь. Більшість моделей соціодинаміки існує як у неперервному, так і у дискретному варіантах, які дають аналогічні результати.

Моделі соціодинаміки мають методологічні обмеження. Вони не адаптовані до процесу розподілу благ в суспільстві. Тому для аналізу соціогуманітарного розвитку важливо доповнити принципи, на яких ґрунтується дослідження у галузі соціодинаміки, принципом справедливого компромісу при розподілі економічних ресурсів у країні, формалізація якого здійснена відомим математиком М. Кртшою [8].

Висновки. Методологія соціодинаміки дає можливість глибше бачити людську поведінку, еволюційні закономірності, що на поверхні виступають як випадкові та ситуаційні кроки, й уникати логічно неспроможних пояснень соціальних проблем. Однак базисні принципи соціодинаміки, на наш погляд, не є достатніми для аналізу поведінкової мотивації індивідуумів. Необхідна більш загальна методологія, що дає змогу визначити поведінкову рівновагу людей і забезпечити її реалізацію.

Сучасний стан соціальних питань вимагає вивчати поведінку індивідуумів у контексті соціальної справедливості, позбавлення її негативних наслідків дає можливість зменшити дестабілізуючу людську діяльність. Теоретично це можна обґрунтувати в рамках еволюційної економіки. Та ґрунтовно розробленого й теоретично дослідже-

ного інструментарію поки що немає. При аналізі динаміки соціально-економічних систем виникають дедалі складніші аналітичні проблеми. Такі системи описують нестійкими нелінійними динамічними рівняннями високої розмірності з різними швидкостями встановлення, і на основі використання виключно аналітичних методів зрозуміти їх поведінку неможливо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доклад о человеческом развитии 2011. Устойчивое развитие и равенство возможностей: лучшее будущее для всех / пер. с англ.: ПРООН. – М.: Изд-во «Весь мир», 2011. – 188 с.
2. Фридмен Милтон, Хайек Фридрих – О свободе. – М., 2003.
3. Хайек Ф., Фон. Л. Познание, конкуренция и свобода. Антология сочинений. – М., 1999.
4. Роулз Д. Теория справедливости. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. у-та, 1995.
5. Амартия Сен. Об этике и экономике / Сен Амартия; [пер. с англ. А.В. Мальшевского]; под ред. Ф.Т. Алескерова, А.Н. Шубина. – М.: Наука, 1996. – 157 с.
6. Вайдлих В. Социодинамика. Системный подход к математическому моделированию в социальных науках / Вайдлих В.; [пер. с англ. С.Л. Котлярова]; под ред. Ю.С. Попкова, А.Е. Семечкина. – М.: «Либроком», 2009. – 478 с.
7. Пугачова Е.Г., Соловьяненко К.Н. Самоорганизация социально-экономических систем. / Пугачова Е.Г., Соловьяненко К.Н. [учебное пособие]. – Иркутск, БГУЭП, 2003. – 173 с.
8. Kricha M. A new compromise measure inequality, in W. Eichhorn editor. Models and measurement of welfare and inequality. – Springer-Verlag, 1994. – 1994 pp.

Стаття надійшла до редакції журналу 29.05.2013

В.М. Новиков, В.В. Семенов

ДОСТИЖЕНИЕ СПРАВЕДЛИВОСТИ КАК УСЛОВИЕ СОЦИОГУМАНИТАРНОГО РАЗВИТИЯ

Реформирование экономики Украины, начавшееся в 1990-е годы, приобрело наиболее радикальную политико-идеологическую форму либеральной теории – либертарианство. Очевидно, что этот трансформационный вариант не смог предложить реальной политической программы, основанной на принципах справедливости. Без социально-философского исследования идеи справедливости и ее внедрения в политическую практику невозможно построить социальное государство.

Поэтому поиск теоретических предпосылок для развития общества на справедливых социогуманитарных принципах стал основным заданием исследования.

В статье рассмотрены ключевые современные модели справедливости представителей либеральной и комунитаристских теорий. Отмечая положительный анализ понятия справедливости в этих теориях, просматривается их ограниченность в рамках общей структуры исследования. Главное внимание уделяется функциональному теоретическому подходу к рассмотрению справедливости как научной дефиниции и механизму ее реализации. Выбор такого подхода объясняется авторской позицией, предусматривающей, что принципы справедливости должны быть положены в основу социогуманитарного развития, под которым подразумевается гуманизация отраслей социальной инфраструктуры, равный доступ к социально важным услугам в соответствии с индивидуальными и общественными потребностями, креативность которых формирует новый тип потребителя.

Нормативный подход к социальной справедливости является императивом гуманитарного развития. Он выступает сегодня в качестве универсального метода, особенно исследовательского подхода, выводы которого применяются при изучении человеческого поведения в разных сферах.

В связи с этим на первый план выступает проблема формального анализа поведения потребителей. Изучение социально-экономических феноменов, связанных с креативным поведением, с помощью математических моделей – новая и малоразработанная проблема экономической и социологической наук.

Креативная поведенческая ситуация имеет стохастическую природу и характеризуется достаточно высоким уровнем неопределенности. Стратегия математического моделирования динамичных процессов в социальных системах заключается в возможности дать представление о состоянии и результатах реальной практики, активной компонентой которой является человеческий фактор, в частности, в индивидуальном и коллективном его проявлении. Отмечая качественную характеристику процесса, социодинамика оставляет вне своей компетенции проблему справедливого распределения.

Поэтому в статье предлагается модели социодинамики дополнить методами, обеспечивающими формализацию социальных пропорций на основе равенства и справедливости.

Ключевые слова: *справедливость, социогуманитарная политика, социодинамика, синергетика, эволюционная экономика.*

V.M. Novikov, V.V. Semenov

ACHIEVEMENT OF JUSTICE AS A CONDITION OF SOCIAL AND HUMANITARIAN DEVELOPMENT

The reform of the Ukrainian economy, which began in the 90s, has become the most radical political and ideological form of liberal theory – libertarianism. Obviously, this transformation could not offer a real political program based on the principles of justice. Without social and philosophical analysis of the idea of justice and its implementation into political practice a welfare state cannot be built.

Therefore, the search for the theoretical prerequisites for the development of society with equitable social and humanitarian principles has become the main task of the research.

This article examines the key modern models of justice of the liberal and communitarian theories. In spite of the positive analysis of the concept of justice in these theories there are narrowness within the overall framework of the study. The focus is on functional theoretical approach to the consideration of justice as a scientific definition and the mechanism for its implementation. The choice of this approach is explained by the author's position, according to which the principles of justice should be the basis for social and humanitarian development, which implies humanization of the social infrastructure, equal access to socially important services according to individual and community needs, with creativity which forms a new type of consumer.

The normative approach to social justice is an imperative of human development. It stands today as a universal method, especially the research approach, the findings of which are applied in the study of human behavior in different areas.

In this regard, the most important is the problem of formal analysis of consumer behavior. The study of socio-economic phenomena associated with creative behavior using mathematical models is a new and not enough developed problem of economic and social sciences.

Creative behavior has stochastic nature and characterized by a fairly high level of uncertainty. The mathematical modeling of dynamic processes in social systems enable to provide insight about state and outcomes of actual practice which include the human factor, in particular, in individual and collective form. While noting the qualitative characteristics of the process, sociodynamics leaves outside of their competence the problem of equitable distribution .

Therefore, this article proposes to supplement the sociodynamics models with techniques that formalize the social proportions on the basis of equality and justice.

Keywords: *justice, socio-humanitarian policy, sociodynamics, synergetics, evolutionary economics.*